PODRIJETLO DANAŠNJE TALIJANSKE PRIPOVJEDAČKE UMJETNOSTI

Vrlo je dobro poznato, da pisac, ako vrijedi, ima nezamjenjivu osebujnost i da ová mora biti odredjena ozbiljnom i neaproksimativnom kritikom: ali osebujnost, iako je ne stvara ambijent, potvrdjuje se u stanovitom ambijentu uz stanovite predpostavke. I samo piščevo pristajanje uz jednu skupinu ili njegovo udaljivanje bit će datum, pomoću kojega će se moći, ističući razliku od ostalih, — ukoliko ima u njemu ličnog — stvoriti kritički pokušaj.

Ova potrebna, ali ne dovoljna pripremna faza ona je, kojoj se najviše utiče, kad se želi dati opći sintetičan pregled stanovitog književnog razdoblja: tim više, kad se — kao u našem slučaju — radi o piscima, koji su u punome razvitku.

Za lakšu orijentaciju medju različitim suvremenim pripovjedačima (i da se ograničimo samo na žive: ne spominjući Fogazzara, Vergu, Deleddu, Pirandella i D' Annunzia) bit će korisno upoznati različne težnje i razne skupine od poslije rata pa do danas.

Pred rat suprotstavile su se raskošnome d'annunzijevskom svijetu — koji je silno utjecao na mlade kao životna škola (estetizam, dekadentizam, i ničeanizam) i koji je, nadovezujući se na naturalizam, donosio silni jezični raffinement, kao posljedicu profinjenijeg načina u uživanju senzibilnog i umjetničkog svijeta: — dvije struje sutonskih pjesnika (»crepuscolari«) i futurista. Sutonski pjesnici, kako su ih kasnije nazvali, iz potrebe za iskrenošću birali su u svojoj usamljenoj sjeti najskromnije i »svakidašnjije« izraze i od samog života, nastojeći da izažmu svijet poezije: tako su na ljepši način prikazivali život ubogih, život pokrajine, život zapostavljenih. Futuristi, dinamični slavitelji modernog života i neposrednog izražavanja, u tome su bili i d' annunzijevci, bili su nepomirljivi protivnici dekadentnog i zastarjelog estetizma.

U isto vrijeme nicale su dvije reakcije naturalističkom pozitivizmu: Croceova idealistička i Papinijeva pragmatistička. Za Papinijem slijedila je (u reviji »Voce«) reakcija onih, koji su htjeli obnoviti talijansku dušu približavajući je čim više europskoj i oživljavajući najdublje moralne i socijalne probleme, a koji su se u umjetnosti zalagali za lirski fragment, koji je često bio strana duhovnog dnevnika ili opisni ulomak.

U čitavom ovom obnavljačkom žaru bilo je jasno, da su se protiv naturalističke koncepcije života i umjetnosti afirmirali ne više dekadentni d'annunzijevski izljevi, nego i racionalizam u svojim različnim oblicima. I Croce nije sigurno bio iracionalista, ali njegova »Estetika«, u kojoj se razlikovao momenat umjetnosti od onog misli i volje (iako distinkcija nije razdvajanje), bila je tumačena kao estetika, koja je opravdavala fragment, u kojem je jedino mogla biti pravom poezijom: kratka impresija bez misaonih umetaka i sentimentalne rječitosti.

U ovoj estetici sve teži lirskoj impresiji i zato je pripovjedačko najorganskije djelo iz najneposrednijeg poslijeratnog doba bila jedna autobiografija, napisana ne zbog ispovjedanja. To je Dokončali čovjek (L'uomo finito) od Giovannia Papinija.

*

Rat je prekinuo sve: neposredno poslije rata nastavlja se s preobličavanjem novoga duha, koji je bio nikao u predratnim umjetničkim strujanjima. I nastadoše nove skupine. Prva je bila »Ronda«, kao reakcija na senzualnu i komercijalnu književnost prvih poslijeratnih dana, te je značila aristokratski povratak dostojanstvu književnog rada: bilo je to traženje savršeno konstruirane forme i u isto vrijeme pozivanje ako ne na D'Annunzia, a ono na leopardijevski klasicizam. Tu je izbila želja za oslanjanja na čistu talijansku tradiciju. Pisci iz ove skupine, predvodjene Cardarellijem, bili su većinom maštoviti moralisti kao Bacchelli, humoristi kao Baldini (Michelaccio), vrlo prefinjeni esejisti kao Emilio Cecchi (Pesci rossi, L'osteria del cattivo tempo), kojih je umjetnost bila više moralističko-opisna nego pripovjedačka.

Ovoj struji, koja traži književno i moralno zdravlje u jednom modernom klasicizmu, mogu se nadovezati, s ublaženim tonom naslijedjenim od Papinija, protivnici izvještačene hipergradjanske uljudbe, prekomjerne »stracità«, koja je po

PAOLO MIX

njima predstavljala novi snobistički i kozmopolitski dekadentizam. Ova skupina »strapaesana«, u kojoj su sudjelovali Maccari, Malaparte i Langanesi, dala je vrlo ukusnih polemičnih strana i bila je podupría od jednog bivšeg urednika »Voce« i eksfuturiste Ardenga Sofficija, autora »Lemmonio Borreo«.

Protivna je struja ona, koja se s jedne strane okuplja oko futurista i Marinettia, a s druge oko skupine »Novecento«, čijim je glavnim predstavnikom Massimo Bontempelli i koja hoće da prikazuje moderan život velikih gradova i da stvara novu vrst lirizma. Na principu, da je umjetnost duševno subjektivno stanje stvara se književnost modernih mita, umišljenih fantazija, čarolija, koje nisu lišene ni stanovitog »fumističkog« humora.

Ovoj struji možemo približiti umjetnost Oria Vergani i »groteskni teatar«. Ovamo možemo ubrojiti i novog Pirandella, onog kazališnog, relativistu i fantastičkog pjesnika, ali mnogo dublje humanosti. Možemo ga idealno približiti ovim piscima: to je Pirandello na pr. kao autor »Šest lica traže autora«.

I »Solarijevci« t. j. pisci, koji su se okupljali oko časopisa »Solaria«, što ga uredjivaše Alberto Carocci, koji — iako se mogu smatrati kao oni koji vode računa o formalnom dostojanstvu i stilističkim profinjenostima — nastoje da se spoje s najmodernijom europskom književnošću; nastoje da pruže najmanje pokrete osjećaja s tananom psihologijom, koja se pretvara u liriku. Ali tu već postoji želja za pripovješću, počinje se prelaziti preko lirskog autobiografizma, koji je dao vrlo finih strana jednom piscu iz Lombardije G. B. Angiolettiju: pa iako nemaju polifonijske širine, to su već pripovijesti, koje svjedoče o doista modernoj senzibilnosti.